

1935 TE TÜRK.İYEDE YAPILAN HAFRİYATLAR

Remzi Oğuz Arık

1935 yılında Türkiye, arkeoloji işlerinde büyük çalışmalara imkan vermiş, büyük zaferler kazanmıştır. Bu yoldaki işleri, yapanlar ve yapılan şeyler bakımından, şöylece üçe ayırabiliriz:

1. - Türkiyede bu yıl ecnebilerin yaptığı hafriyat.
2. - Türkiyede bu yıl Türklerin yaptığı hafriyat.
3. - Türkiyede bu yıl yapılan arkeolojik geziler.

I. ECNEBİLERİN YAPTIĞI HAFRİYAT

1.

A) *Tarsus Hafriyatı:*

Amerikalı arkeolog Miss Hetty Goldmann ve arkadaşı antropolog Mr. R. Erick 1934 yılında -Kilikya çevresini dolaşmışlardı. Akalar (Adieens) in Anadolunun cenuburdaki yerleşme yerlerini araştırmağa çevrilen bu geziden sonra Tarsus'taki Gözlükule ve Mersin'e yakın Kazanlı höyüklerini kazmağa karar vermişlerdi.

1. III. 1935 te Tarsusa gelmişler, metodik hafriyata başlamışlar 1. VII. 1935 te Tarsustan ayrılmışlardır. Amerikalı heyet Miss Goldmann'ın başkanlığında Arın M. Hoskin, Dorotby_ H. Cox, Virgine Grace, R. W. Erick'ten ibaretti. Heyete, Amerikadaki Bryn Maur College, "Harvard Üniversitesi" para vermiş e hafriyat lbu müesseseler ad•a yapılmıştır.

Heyetin çalışmasından alınan sonuç pek ümit.,v.ericidir. Tarsusun klasik çağlarda Rodos adası ve Akdeniz çevreleriyle münasebetini gösteren belgelerden başka; sitenin Pr&ellenique çağlara ait münasebetlerini gösterecek mimarlık ve çanaık, çömlek vesikaları da elde edilmiştir. Karışık toprak arasında da olsa Eti devrine ait mühürlerin ele geçmiş bulunması, Tarsusun Milattan önce 2.000 yıllarında da nasıl büyük bir merkez olduğunu açıkça göstermektedir. Bundan başka, yine karışık toprak arasında bir de taş balta bulunmuştur iki, Tarsusun medeni hayatını ,ta cilalı taş devrine kadar yükseltmektedir. Üç ayda Seyhan ilimize dokuz bin lira bırakan Amerikalı heyet bu umudlu çalışmasına önümüz- deki ilkbaharda devam edecektir.

B) *Turova Hafriyatı:*

Amerika'nın Gindnnati Üniversitesi Arkeoloji Profesörü Mr. C. W. Bie- gen'in başkanlığında Miss D. Rawson, Mr. J. Caskey, Mr. Sperling, M.r. Lands He sonradan gelen ve Ahnan Arkeoloji Enstitüsüne mensup bulunan M. Crte-

thert ve **Miss M.** Taift'tan meydana gelen heyet bu yıl Çanaklkale alanındaki 'f.urova örenlerinde dördüncü seferlerini bitirdiler. Heyeti himaye eden Profesör Semple ile Mrs. Semple de !bu mevsim birlikte çalışırlar. Hafriyat nisan başın- dan temmuz başına kadar sürmüştür.

Turova'da, hatta 1865 tenberi hafriyat yapılmasına rağmen yeni bir he- yetin yine yıllarca burada uğraşmağa başlamasında çok önemli sebepler vardı: Burayı insanlığa ilk tanıtan büyük ve ünlü hafriyatçı Schlimann, akla sığrıya- oaik fedakarlıklarına, muvaffakiyetlerine rağmen kesin bir kronoloji bıraıkına- mıştı. Bunu kurabilmek için, yukardan aşağı, kat kat inen ve her kattaki kül- tür eşyasını dikkatle toplayıp not eden bir yeni çalışma gerekiyordu.

Sonra, Turova'daki örenlerde dokuz şehir yığınının ibulunduğu biliniyor- du. Bunların prehistorique ve historique',teki yerleri nedir?

Şimdiye kadar Turova I. ile Turova II. yi bir [hiatus = (Aralık)} ayı- rıyor, sanılmaktaydı. Doğru mudur?

'f.urova'nın ili. üçü, IV. üçü, V. inci şehirlerinde bir özgeHk yoktur; bu çağlar değersiz ibenzerHklerdir, denmekte idi, ne der:eceye kadar doğrudur?

Ilyadayı dolduran Akalar (Aoheens) ın akımına sahne olan şehri, Schlimann ve Dörpfeld'denberi Turova VI. ile göstermek adet olmuştu. Bu doğru mudur? Sonra Turova denen yer bir akropoldür, bir kaledir; bunun şehri nerededir? Mezarlığı nerededir?

Turovadaki medeniyet «Autochtone» mudur? Yoksa dışardan mı gelmiş- tir? Ve dışardan gelmekle mi hep değişmiştir? En sonra, Turovadaki kültür katlarile iç Anadolu, Ege, Akdeniz ve iç Yunanistandaki kültür kadarı arasın- da ne gibi münasebetler vardır?

İşte burun bunlara ceva:p verebilmek iledir ki, :bir kronoloji kurmak; Tu- rova'nın tarih ve medeniyetindeki yerini aydınlatmak mümkün olacakn.

Üç yıllık çalışmalarını, bu yıl elde ettikleri sonuç ,tamamlamış ve heyet şunlara inanmıştır:

I. - Kumrepe sondajı ve Yeniköy, Hanaytepe, Hüyücektepe (Üyücek) gibi Turova'ya yakın olan yerlerde yapılan y<>klamalar; Turova I. ile gösterilen en eski çağın ibu Turova alanında genel ve ilik bir yerleşmeye ait olduğunu gös- termektedir.

il. - Turova I. ve Turova II. arasında yalnız devam ve benzerlik var.dır: Il nci ibeldenin yeni bir istilanın eseri olduğunu unutmamak şartile!

III. - Tur::ova'nın ili, IV ve V inci :şehirleri ibiriıbirine benziyen ve fakat her biri ayrı benliğini saklamış bulunan kültür katlarından meydana g k- tedir. Bu sonuç, Turova'daki medeniyetin devamını ,göstermek bakımından pek önemlidir.

IV. - Akaların akımına sahne olan şehir Turova VI. değil Tw-ova VII. dir. Çünkü Turova VI. ya ait katlar ve yapılar hemen hemen sapa sağlamdır; bir zelzele sonunda ,göçmüş durumdadır; halbuki VII. nci şehrinkiler bu yıl baştan başa yaQgin izleri içine gömülmüş olarak bulunmuştur. Mikena mede,

niyetinin tesiri altında yaşadığı kabul edilen VI. ncı ve VII. nci şehrin bir "Aşağı Şehir" i olmadığına hükmetmek gereklidir. Çünkü elimize bir **Nekropol** ve bir şehir yeri geçmemiştir. Böylece Turova Akropolünün bir hükümdarın sarayı; mabedi, garnizonu vazifesini görüp savaş devrinde de yakınlardaki kü- çük sitelerin toplantı yeri olduğu anlaşılmaktadır: Tıpkı Tyrinthe ve Meycenese'- de olduğu gibi! VI. ve VII. nci beldelere ait katlarda ele geçen sayısız küp ve kaplar buna açık bir yeni delildir.

V. - Heyet bu yıl elde ettiği sonuçlarla, Turovadaki medeniyetin "Au- tochtone" ibir medeniyet olduğunu kabul etmektedir. Bunlardan :başka heyet IX. uncu Turova'ya ait bir kilise ile onun cidden muhteşem mozayik tablolarını, örenin şarkında elde etmiştir. Yine mozayikten bir Yunanca kitabe ile önemi çok artan eser iyice korunmuştur.

C) *Kusura Hafriyatı:*

İngiliz arkeologlarından Miss Winifred Lamb ,geçen yıl aşağı veya büyük Galatya alanında bir gezi yapmış; Afyon ilbaıyılığında, Sandıklı, ilçesine bağlı "Kusura" köyündeki höyükte hafriyat yapmağa karar vermişti. Etilerin ilk merkezlerinden olan Kuşar ile benz,erliğı pek ,göze batan höyük bir ovada, denizden 1025 yüksekliğinde büyücek bir örendir.

Bu yıl, Miss Lamb'ın başkanlığında İngiliz jeolog ve mimarlarından Miss Elinor Gardner ve arkeoloji mensuJbu Hollandalı Miss **H. M. A. F. Six**'den meydana gelen heyet 31. VIII. 1935 te hafriyata başlamış, bir ay çalışmıştır.

Elde edilen neticeler sevinçle karşılanabilir:

I. - On metre derinliğinde bakir toprağı bulmak mümkün olmuştur. Bu derinlikte üç dört devir bulunuyordu.

II. - İlik derinliklerde ve ilk hamlede ele geçen eserler buranın Eti çağile biten bir sıra medeniyet katlarile dolu olduğunu göstermiştir. Derinlere indikçe Proto-Hatti denilen eser parçaları meydana çıkmıştır. Bunlar arasında Anadolu'nun ilk *Tanrıçasını* gösteren geyimli putlar, Ahlatlıbeldeki seramiğe benzer eski çanak çömlek; Turova II. ve Alişar II. ile hemzaman eserler bu- lunmaktadır.

III. - İlk andaki kronolojiye göre bu eserler Milattan önce 1.200 ve 1.700 ile 2.500 arasında bir devreye aittir. Demek ki, höyükte epeyce zamandan-beri İkimse oturmamıştır.

Bu sonuçlar; Eti medeniyeti çerçevesini .belgelere dayanara:k genişletmek- te ve Anadolu'nun ilk medeniyetlerle ondan sonrakiler arasında, ibenzerliğe da- yanan bir devam sezilmektedir.

İngiliz bilgi heyeti gelecek yıllar da çalışmaya karar vermiştir.

Ç) *Nemrut K le Hafriyatı:*

İstanbuldaki Fransız Asarı Atika Enstitüsü üyelerinden Mr. Devambez geçen yıl yaptığı gezide:

I. - Eski adı Temnos olan Nemrut Kalesi'nde.

il. - Milasın 15 kilometre şarkı cenubunda ve Akhisara bağı Yukarı Kalın-Ağıl köyü yanındaki örenlerde sondaj ve hafriyat yapmayı kararlaştırmışnr.

Bu yıl yalnız ikinci alanda çahşabilm¼tir. Köyün batisındaki tepede görünen örenin içinde buldukları bir Yunanca kitabe, buranın bir Karya mabedine ait olduğunu bildirmekte idi.

Yapılan hafriyat ile hep klasik çağa (Bizans, Roma, Hellenistik) ait yapılar, mozaikler, çanak çömlekler, kitabeler ve kayalara oyulmuş mezar ele geçmiştir. En çok 2.50 metreye inilmiş ve :kaya ,bulunmuştur. Bulunan mezarlar geçen yılda olduğu gibi, ta prehellenistique çağda görülen mezar biçimlerinin klasik çağların sonuna kadar tatbik olunduğunu göstermektedir.

lafriyat 24. VIII. 1935 ten 27. X. 1935 e kadar sürmüştür.

D) Boğazköy Hafriyatı:

1931 yılındanberi Istanbuldaki Alman Arkeoloji Enstitüsü, Etilerin eski büyük merkezi olan Boğazköy'de hafriyat yapmaktadır. 1834 tenberi arkeoloji aleminin tanıdığı bu ünlü sitede, Büyük Harpten sonra başlayan üçüncü hafriyat işlerinin asıl toplandığı yer örenin «Büyük Kale» adını taşıyan akropolüdür.

Bu yıl heyet yine Dr. K. Bittel'in başkanlığı altında, Hititolog H. Güterhock, m ar K. Krause, mühendis Karnap, fotoğrafçı K. Schrikkel, usta Kuhn, ve desinatör Fekete'den meydana gelmekte idi. Heyet 2. IX. 1935 ten 27. X. 1935 tarihine kadar çal rştır.

ıBu yıl, 1932 ve 1933 te meydana çıkarılan arşiv yapısının şimal kısmında çalışılmış, arşiv boyunca az derinliklerde dağınık Frikyalı yapı izleri, adi kaldırımlar, altlarında Eti duvarları görülmüştür.

Boğazköy suroflun cenup-şark içerisinde vaktile Puchstein'in saray dediği yapı yeniden gözden geçirilmiş, buranın dikkate değer büyük bir mabet olduğu anlaşılıyor. Batıdan cenuba uzanan duvar temeli elli metre yukarı çıkıp doğuya dönerek "Kıral Kapısı" oda,bitmektedir. Mabedin içindeki çift adyton (Mihrap ?), nekadar önemli ise kıral kapısına kıAır uzıyan duvarın iç yanında görülen bölmeler o kadar önemlidir. Bunların bir mahzen heyeti mecmuası olduğu anlaşılıyor ve böylece mabet, her türlü tafsilat ile ortaya çıkıyor. Sayısı

- bu yeni anlaşılana - beşe varan mabetler alt kısımda sıralanınca, sarayın Büyük Kale'de yani akropolde aranması mantığa uygun görünmektedir.

Yazılı Kaya, Boğazköy surlarının şimal-şarkında, bir Eti açık mabedi olup yüz yıldan fazla arkeoloji alemince bilinmektedir. 1906 - 1907 de Makridi - Winokler heyeti ,buradaki ,büyük koridorun önünü biraz yoklamıştı. Alman heyeti'burayı bu yıl esaslı kazmış, dört geniş ve •büyük kademeli taraça ile koridora girilecek yerin iki yanında kayalar üstünde kapı izleri bulmuşlardır. Bu-rada bir propylees'in bulunmuş olması muhtemeldir. Böylece, klasik çağdaki muhteşem propylees'lerin prototype'i olacak bir eserle karşılaşmış bulunmak-tayız.

Boğazköy surlarının tam cenubundaki Yerkapı'nın dışında, tarlalar arasın- da birçok ören izlerinin bulunduğu bu yıl dikkat edilmiştir. Heyetin dikkatini buraya çeken, bir köylünün, burada :bulup getirdiği :bir tablettir ki Kültepe tabletleriyle yaşıt görüldüğünden birden önem almıştır. Böylece, burada ikinci Eti imparatorluğundan önyki yerleşmelerin izleri elde edilmiş oluyor. Bu yıl de geçen "bilingue" ...: yani Eti !hiyeroglifi ve çivi yazısı ile yazılmış - mü- hürler gerek sülalelerin aydınlanmasına ve böylece kronolojinin duha doğru olmasına yaramak; gerek - ,geçen yıl olduğu gibi - Tarkondemos'a aıı sanılan mühürlerin "Urhi-Teşup" adlı kırala ait olduğunu bildirmek bakımından de- ğerleri fazladır.

Heyet işe 2. IX. 1935 te başlamış, bir buçuk aya yakın çalışmıştır.

E) *Ayasofya Avlusundaki Hafriyat:*

İstanbulda, Ayasofyanın müzeye çevrişi onun morfolojisinde bazı deĝi- şikliĝi emrediyordu. tle avlunun, binayı çevreleyen güz l bir bahçe haline kon- ması ,gerekli görülmekte idi. O zaman lahitler gibi ço½ ağır parçalar, duvar- ların dibinde veya önünde iyi bir çer-çeveye sokulmuş olacaktı. Ufak olup dikkatle incelenmesi ,gerekten eserlerin ise son cemaat galerisinde teşhir edilmesi düşünölmüştü.

,Bahçedeki tadiller yapılmadan ve çok ağır parçalar beton kaidelerine yer- leştirilmeden caminin avlusunda bir araştırma yapılması her bakımdan uygundu. İstanbul müzeleri genel direktörlüğünün düşündüğü bu işi, Alman Arkeoloji Enstitüsü yapmayı memnuniyetle üstüne aldı. Enstitü Reisi Dr. Schede'nin yardımile mimar **Al. M. Schneider** İstanbul Müzeleri adına ve onun memuru önünde hafriyata başladı.

Hafriyatın amacı: Ayasofyanın şimal garbindeki Atrium'un durumunun nasıl itliğini, eski ve ilk Ayasofyanın, - yani Nika isyanı sırasında ve hatta ıl• dan önce, 404 yılında, J. Chrysostomos meselesinçe, yanmış bulunan Ayasofya• nın - planının nasıl olduğunu meydana çıkarmak idi.

İşe, ikinci kanun sonlarında başlanmıştı. Atrium'un sınırını çizmek için yapılan hafriyat; "Exonardıx" duvarından 7.50 metre ilerde ve 2.50 metre kadar Justinianus zeminden aşağıda ilk Ayasofyanın duvlrını ele geçirmişti. "Atrium" un -üç yanı üç "portique ,= revak" ile çevrilmişti. Atrium'un yalnız şimal yarısının sağlam bulunabildiğini, cenup yarısının - Türkler zamanınd:ı

açılan bir çeşme yüninden - ortadan kalktığını kaydetmişlerdir. Bu kalan k1- sımalar üstleri kemerli bodrum katlarıdır. Bundan başka, yine Atriwn içinde eski Ayasofyanın sütunlu bir kısmı bfunmuştur. Sütun kaidelerinin yerile - hen- desi ve nebati motiflerden meydana ,gelen .- mozaikli zemin ele geçirilmek suretile bu eski yapı kısımları hakkında bir fikir edinilebilmiştir. O zamanlar 6 - 7 ayak merdivenle mabetten caddeye iniliyor olduğu anlaşılmalıdır, •

Bu yapı kısmının parçaları olarak ele geçenler şunlardır: Tam "archi- trave" parçaları bir "propylon • a aıı\ olması mulhtemel kemerin kemer taşları, (Caissons) larla• süslü bir beşikleme tolosun (Voute•en-hereeau}'bakiyeleri, firize ait olan iki büyük ve uzun blok. Bu :bl<;>klar üzerinde, yüksek ka rt;ma halinde

altı koyunluk dizinin bir pal.niyeye doğru ilerlediği görülmektedir. Bu kısımları eski halinde çizmeğe yardımcı eden bu betgeler pek değerlidir, hepsi de Theodose devrine, yani Milattan sonra 360 ta yapıp 404 te yakılan eski Ayasofyaya aittir, kanaatinde :bulunuluyor. İlle kaba'rtmalar, ilk Bizans san'ati bakımından pek ehemmiyetli vesikalar meydana getiriyor.

Hafriyat kırk beş gün sürmüş, mevsim ve başka işler araya girerek mimar B. Schneider'in işi muvakkaten bırakması lazım gelmiştir. İşe devam olunması muhtemeldir.

F) *İznik Hafriyatı:*

Alman Arkeoloji Enstitüsü 1930 ve 1931 yıllarında, *eski İznik* üzerinde araştırmalar yapmağa başlamıştı. Bu yıl ona devam ederek bitirmiştir. Hafriyat, İstanbulda Enstitüye mensup Dr. Alfons Maria Schneider'in başkanlığında yapılmıştır.

İznik surları şehrin en gösterişli anıdır. Bu araştırmalarla surların Augustus ve Claudius il. (269) den başlayan bir tarihi olduğu meydana çıkmıştır. Bu surlardan şehre dört kapı ile girilmektedir. Bu kapılardan üçünün adı Lefke, İstanbul ve Yenişehir'dir. Birinci kapı şehrin doğusunda, ikincisi şimalinde olup Miladın 70 inci yılında yapıldıklarını gösteren bir kitabe Lefke kapısında bulunmuştur. Bu kapıların Adrianus zamanında onartıldığı da diğer iki kitabe ile öğrenilmektedir. Yenişehir kapısı ve surları ise Claudius il. çağındadır.

Böylece bu yıl İstanbul kapısında da yapılan araştırmalarla iki metre derinliğe kadar inilerek İznik surlarının kapılarının Flaviens'ler ve Gotların tahribine ait birinci devir; imparator Claudius il. devri; Bizans devri; Türk devri olmak üzere dört çağın izlerini taşıdığı meydana çıkmıştır. İstanbul kapısında heyet bu yıl ancak 5 gün çalışmıştır.

Roma çağına ait tiyatro ve büyük bir lahitle bugünkü şehrin dört kilometre şimalinde, Beştaş denen üç kemerli, Obelisk biçimli güzel bir mezar (Miladın I. inci asrına ait) tesbit edilen eserler arasındadır.

Bizans çağının güzel bir anı olan Ayasofya kilisesinde de hafriyat yapılmıştır. Burası bugün, çevresi kalın duvarlarla çevrili iki dar ve bir geniş koridorla, kubbeli iki odadan ibaret bir kilise öreni halindedir. Kilisenin kapısında, içinde, avlusunda 2 ve 2,5 metre derinliğinde çukurlar açılmış, eski kilisenin döşemesi, «Auteb» yerindeki mozaikler, meydana çıkarılmıştır. • Mihrabın yanındaki odaların duvarları yıkanınca, güzel freskler farkedilmiştir. Böylece, eski kilise seviyesinin şimdiki Türk seviyesinden 2,5 metre aşağıda bulunduğu; XI. inci asırda ilk seviyenin bir metre aşağıda olup kilisenin esaslı değişikliğe uğradığı da meydana çıkmıştır. Buradaki hafriyat ta dört gün sürmüştür.

Bu araştırmaların senteze ait bir sonucu şudur ki, Bizans ve ilk Osmanlı mimarlığı arasında, güzel san'atler tarihi bakımından mukayeseler yapmak imkanı ele geçmiştir.

Hafriyata 2. VII. 1935 te başlanmıştır.

G) *Ayasofya Mozaikleri:*

Amerikada merkezi ,Boston'da bulunan "Byzantine Institute" direktörü olan Profesör Th. Whittmore, daha 1930 yılında başlayarak Ayasofya mozaiklerini meydana çıkarmak müsaadesini istemişti.

1453 te İstanbulun bir Türk merkezi haline girdiği sırada Ayasofya da cami olmuştu. Tamamile Hıristiyan inanma, ibadetine ve ulularına ait mozaikler de bu değiştirilme sırasında sıva ile örtülmüştü. Yani korunmuştu, mahvedilmemişti !..

1847 de, Ayasofyanın yapısında tehlikeler görününce Abdülmecit hemen İsviçreli Mimar Gaspar ve Guiseppe Fossati kardeşleri getirtmişti. Bunlar iki yıl çalıştılar. Mozaiklerin düşme tehlikesine uğrayan yerlerini onarıp perkiştirdiler. Cemaatin göremeyeceği yerlerdeki mozaikleri mümkün olduğu kadar kapamadılar, amma başka yerleri yeniden sıvadılar ve üstlerini - umumi **görü**-nüşi bozmamak için - hendesi resimlerle süslediler. Mabedin dışındaki çirkince sıva da onların eseridir.

İşte Profesör Whittmore vaktile sıvanmış mozayikleri temizlemek, altın dan Bizans sanatının en güzel eserlerinden olan mezarları meydana çıkarmak istemişti.

Profesörün burada bulmayı umduğu şey, bütün bir Bizans sanat tarihi idi, denebilir. Hakikaten, VIII. İnci asırda "Put Kırıcılar" = Iconoclastes" Ayasofyayı da pek harap etmişlerdi amma Justinianus çağından bazı kompozisyonlar kalabilmişti. "Put Kırıcılar" = Iconoclastes" ın bıraktığı haçların da bulunacağı meydanda idi. Hele IX - XII nci asır gibi, Bizans sanatının altın devrinden kalan kompozisyonların çokca bulunduğu, İtalyan sanatkarların onarımı sırasında epeyce anlaşılmıştı .

Profesör Whittmore'e Türkiye devleti en açık itimadı gösterdi: bu büyük tarih ve sanat anıdının meydana çıkmasını mümkün kılan bütün yardımları yaptı.

Profesörün yapacağı iş gerçi mozaikleri temizleyip meydana çıkarmaktı amma mozaiklerin bulunduğu yerler pek tehlikeli idi: Duvarla mozaik "cubes" leri arasındaki sıva yapışkanlığını yitirmiş, toz haline gelmiş olduğundan, sıva ve mozaikler kabarmış, dökülmeleri yaklaşmıştır. Buna da çare bulmak lazımdı.

1931 - 1932 ilk çalışma mevsiminde Ayasofya henüz camidi; işler de iç Narthex (son cemaat yeri) de, yani mabedin giriş yanında toplanıyordu. Uzun, derin geniş bir galeri olan Nartekste her yıla ikadar çalışıldı. Profesör İtalyan, İngiliz ve Amerikalı uzman ustalar çalıştırıyordu.

Bu yıl çalışma, 1934 tenberi başlanılarak mabedin iç yanında, cenup galerisinde yani Gynreum'da ve mihrapta akıp gitmiştir. Caminin müzeye çevrilmesindenberi bu çeşit araştırmalar daha serbest yapılabiliyor, iş daha genişlemiş bulunuyor. Unutulmaması gereken bir iliy daiha var: Nasıl bir "El yazmasını = manuscrit" yi içindeki minyatürleri düzeltmek, tamamlamak bahanesile yeni zaman adamlarının eli değmemesi lazımsa, bu mozaiklerin de "Cubes" !erini

değiştirmek veya eksik olanların yerine yenilerini koymak suretile onarımı düşünülemez ve düşünülmemiştir.

Profesörün çalışması devam edecektir. Bu işlerin neticesi sayesinde ki, Ayasofya mozaiklerinin eski halini tam olarak düşünmek ve çizmek mümkün olacak ve yine Ayasofya'nın sanat ve mimarlık alanındaki yeri o zaman daha iyi anlaşılacaktır.

H) *Sultan Ahmet Hafriyatı:*

İskoçyadaki Tih Walker Trust of the University of St. Andrews adına, oranın teoloji Profesörü Mr. James Houston Baxter, daha 1932 yılında - çalı- lışılacak yer üstündeki incelemelerden sonra - hükümetimize müracaat etmiş, İstanbulda (Yenikapı, Kumkapı, Çatladıkapı alanlarında ve deniz kıyısında) sondaj ve hafriyat yapmak müsaadesini istemişti. Şarki Roma İmparatorluğu payitahtını il bir kısmına, hele "Justinianuş evi" denen ve Marmara kıyısındaki "Çatladıkapı" da bulunan villaya ait topoğrafya tahkikatını, plan çıkarılmasını amaç edinen bu isteğe hükümetimiz müsaade etmişti. Daha on yıl önceden "Walker Trust" Reisi David Russel bu işe gerekecek paranın bulunmasını te- mine başlamıştı.

Profesör ancak 3. VII. 1935 te İstanbula gelebilmiş ve 3. VII. 1935 te işe başlayabilmiştir. Çalışma ilkin Sultan Ahmet Camisi arkasında, Arasta sokağının cenubunda toplanıyordu. Vaktile pazar olarak kullanılan buralardan 2.80 metreye kadar Osmanlı eserleri, onun altında da - şimale doğru uzadığı görülen - mozaikler görülmüştür.

Küçük bir aralık verip İngiltereye giden Profesör 5. VIII. 1935 te dönmüştür. İş genişlemiş ve hafriyat "Kumkapı • İshak Paşa" hafriyatı diye anılma- ğa başlamıştır, bu ilk alanda ele geçen mozayik tablo 14 X 5.70 ölçüsündedir. Milattan sonra VI ncı asra ait naturalist bir karakterde olan eserler: üzerine yılan sarılmış bir geyiği, kaz güden bir çocuğu; bir hurma ağacını, kertenkele yiyen bir griffon'u; balık avı manzarasını, çocuğunu emziren ve sandalyada otu- ran anne ile ona bakan köpeği t vir eylemektedir.

Bir yanı - eskiden mülkiye baytar mektebi olan - aygır deposuna giden caddeye uzayan mozaikler Şeyh Sadık Tekkesi karşısındaki arsalarda da çalışmasını gerektirmektedir. XVI ncı asra ait büyük Osmanlı yapılarının temelleri altında - Arasta sokağındakilerin hizasında ve aynı cinsten - mozaik leVı- halar görülmüştür. 16.70 X 12.52 ölçüsünde büyük bir heyeti mecmua teşkil eden eserler harikulade bir tamlık ve güzelliğindedir. Kıtara çalan adam (veya Orpheus), otlayan at, tayını emziren kısrağ, tavşan ve tazılar, Hipodromda ya- rışa hazırlanan genç, testi tutan kadın, denizden balık çıkaran bir balıkçı mev- zularını yaşatan mozaikler; bugüne kadar (Turova'da bu yıl ele geçenler de arada olduğu halde) memleketimizde ele geçenlerin en büyük, en muhteşem ve en güzellerini teşkil etmektedir. Hepsinin ölçüsü 130 yarda murabbamı geç- mektedir.

Arasta sokağı kemerleri dışında, şarka doğru ve deniz kenarına yakın diğer bir sokağın kenarına ilerledikleri zaman mozaiklere muvazi bir Bizans duvarına, sütun kornişlerine, bazı Türk kuyu, ve hamamlarına raslanmıştır.

Duvar 3.60 metre eninde, 24 metre uzunluğunda olup M. S. VI. ncı asra aittir, sanılıyor. Otuzdan fazla renkli olan mozaiklerin de V. inci veya VI. ncı asra, mermer eserlerin VIII. inci veya IX. uncu asra ait olması lazım geliyor. Bulunan yer ise (mukaddes sarayın) belki de "altın /hol" yanındaki Les Quarant- Saints geçidine aittir. Yani imparator ve imparatoriçenin hususi dairelerine pek yakındır.

Mozaiklerin çürük yerleri sağlamlaştırılmış, gelecek yıl işe devam edene kadar iyice kalmaları için tedbirler alınmıştır. Bilgi dünyası bu işe büyük bir ilgi göstermiştir. İngiltere ve Amerika'da Baxter heyetinin çalışması sonsuz bir sevinçle, ilgi ile karşılanmaktadır.

Mister Baxter'in dediği gibi, herhangi bir tarihçi ve arkeoloğun, eldeki metinlerle, bu "mukaddes sarayın" topoğrafyasını bilmesi imkansızdı. Bu hafriyatla bu imkansızlık yenilebilecektir. Sonra, bulunan eserler yalnız Bizans güzel sanat tarihi için enfes bir vesika olmakla kalmıyor, bunlar zaten en güzel birer sanat eseridir de. İstanbul, Turizm bakımından yeni bir hazine daha kazanmış oluyor.

1) Yanık Odalar:

İsviçreli olup Bergamadaki çalışmalarile tanınmış olan Profesör Paul Schatzmann İstanbulda, Edirnekapıda, kiliseden camiye çevrilmiş, harap bir halde bulunan Yanık Odalar camisinin sıvaları üstünde farkedilen freskleri meydana çıkarmak, müzeye kaldırmak, caminin de bir planını yapmak istemişti. 12.VII.1935 te ise başlayan Profesör güzel neticeler elde etmiş bulunmaktadır.

J) Bergama Hafriyatı:

Bergama Anadolunun en eski hafriyat merkezlerinden biridir. Arkeoloji alemi burasını bir demiryol yapılıma işi münasebetile ve Alman mühendis Cari Humann'ın eli ve dilile tanıdı. 1869 da ilk izleri bulan mühendisin işi, biribirini ardından gelen bilgin nesillerinin elinde en büyük zaferlerle süslendi. Anadolunun Hellenistik çağında, tanınmış alemin en medeni bir devletini kurmuş bulunan yerli "Attale" sülalesinin bu payitahtı, klasik sanat ve felsefenin Yunanistandan göçettiği sırada onu barındıran bir sığınaktı. Ecnebi arkeoloğların eli - Türklerin bazen çok aşırı bile giden müsaadekarlığı ile - burada bütün bu safhaları buldu. Bulunan şeyler o kadar çok, o kadar önemli ve o kadar güzeldi ki, yalnız bir kısmını bile Berline aşırabilmiş olan yabancı eller, bugün Almanyanın en değerli ve verimli anıdı olan "Pergamon Museum" u kurnıya fırsat bulmuşlardı.

İşte böyle eski bir tarihi olan Bergama hafriyatı, Umumi Harptenberi yenden başladı. Geçen yıl Bergamalılardan "Kızıl avlu" dedikleri yerde Alman Arkeoloji Enstitüsü hafriyatına bu yıl da devam etti. Burası şimdiki akropolün eteğinde şimdiki şehrin doğu tarafında, 260 X 110 metre ölçülü büyük örendi. Bazilika sanılan bu büyük eserin doğu tarafında iki kulemsi yuvarlak yapı arasında dört köşe planlı büyücek bir yapı bulunmuş, fakat hamam mı, kütüpane mi, saray mı, olduğu anlaşılammıştı.

Hafriyata bu yıl yine mimar arkeolog Mr. Ziegnaus'un başkanlığında ve

arkeolog Dreup'un yardımıyla 25. IV. 1935 te başlamıştır. Şehir içinde yapılan bütün hafriyatlar gibi burada da istimlak işleri ön safta gelmiştir.

Kıpkızıl tuğladan yapılmış olup içi ve dışı ak renkli mermerlerle örtülü bu kulemsi ve dört köşe yapılar heyeti mecmuasının ban tarafında duran direkli bir kapı (Propylees) temeli ele geçmiştir. Direkler Korent tarzındadır. Ve başlıklarının dört köşesinde birer heykel vardır. Propileden bir koridora geçilmekte oradan da - iki yanında dörder Atlante bulunan - asıl yapının eşiğine varılmaktadır. Eşik büyük bir mermerdir ki, bir yanında geniş derince_ bir çukur bulunmaktadır, buranın Nil suyu ile doldurulmuş bir çeşit Font-Baptismal olduğu sanılıyor. Yapının, eşiğin karşısına raslıyan öbür yanında 8 X 10 X 3.50 ölçüsünde, merdivenle inilir bir derin yer görülmektedir ki, Autel zannediliyor.

Atlante'lar son derece orijinaldir. Bunlar kaidelerle birlikte 12 metreye varan yüksek heykeller olup kadın ve erkek olmak üzere çift başlıdır. Bu tarz Mısır'daki "Hathorique" direk :başlıklarını çok andırdığı için - bir mabet olduğuna karar verilen - bu yapının bir (Serapeum) olması çok muhtemeldir.

Bizanslılar buraya - Anadolunun yedi büyük kilisesinden biri olan - St. Jean Baptist (Hazreti Yahya) kilisesini yapmışlar ve bunun için bu güzel, büyük çok orijinal eseri paramparça etmiş olduklarından arkeologlar buranın ne idüğünü meydana çıkarıncıya kadar aklı karayı seçmişlerdir. Hafriyata devam olunacaktır.

K) *Efet - Belevi Hafriyatı:*

Burada daha önceki yıllarda (1926 dan 1933 yılına kadar) bulunan büyük ve san'atkarane türbe (Mausolee) işi bitmemişti. Viyanalı Dr. Profesör Joseph Keil bütün safhalarını idare ettiği bu hafriyatların devamı için bu yıl da müsaade istemiş ve verilmiştir.

Bilindiği üzere Efel ve Belevi hminin Kuşada ilçesindedir. Geç.en yıl hafriyata devam olunamamıştı. Buradaki hafriyat daima •«Maarif Vekillığının İzmir Müzesi adına ve ecnebi bilginlerin müşvidiğile'»>> yapılıdır.

Keil şimdi Almanyanın Greifsuvald şehrinde (eski tarih) profesördür. Avusturya Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Dr. Prof. Camillo Praschniker ve Viyana Politeknik'ten Mimar Prof. iDr. Max Theuer bu yıl Profesörle birlikte çalışmaktadır.

Hafriyata 10 Eylül 1935 te, Belevi mozolesinde başlandı. Milattan önce III. üncü asra ait olduğu anlaşılan türbenin bu yıl Cella içi ile çatısının bünyesi aranacaktı. Böylece şimal, garbi şimali ve cenup yönleri temizlenecek, türbenin bir reconstruction'u mümkün olacaktı. Bu işler dikkatle yapılmış ve Hellenistik çağ örneklerinden en karakteristik bir eser ortaya çıkmıştır. "Centaure" döğüşlerini gösteren kabartma altı mermer levha, üç büyük mermer vazo, ve griffonlar da bu arada ele geçmiş ve İzmir Müzesine kaldırılmıştır.

Bu arada kazıcılar Selçuk'ta, kale tepesinde St. Jean an'anesinde yeri olan bir kiliseciğin üzerinde çalışmağa başlamışlardır. Neticede kilisenin milattan sonra VII. nci asra ait olduğu anlaşılmıştır.

*

* *

ii. TÜRKLERİN YAPTIĞI HAFRİYAT

A) Alacahöyük Hafriyatı:

Anadoluda bu yıl yapılan arkeoloji işlerinin belki en önemlisini Türklerin Alacahöyük'te yaptığı hafriyat meydana getirir. 1932 de yeni bir atılma ile genişleyip ilerliyen Türk hafriyatçılığı - Fenarı-İsa, Yalova, Fidanlık, Atlatlıbel, Ankara kalesi, Karalar, Göllüdağ kazılarında sonra - bu yıl kazdığı Alaca- höyükle, teknik ve muvaffakiyet :bakımından en büyük bilgi zaferlerinden birini kazanmıştır.

-«Türk Tarih Kurumu» nun parasile ve onun adına onun üyeleri tarafından yapılan hafriyat Dr. Hamit Koşayla Arkeolog Remzi Oğuzun direktörlükleri altında bir mimar :bir topoğraf desinatör, bir desinatör, bir fotoğrafçı, bir muhasip ve iki çanak temizleyici ustadan meydana gelen heyetle yürütülmüştür, İşe 22 - VI - 1935 te başlanmış 4 - XI - 1935 te yağmurlar dolayısıyla son verilmiştir.

Daha 1835 yılında Anadoluyu gezen İngiliz Hamilton burayı aleme tanıtmış, Fransız Arkeologu G. Perrot sondaj ve kısa bir hafriyat yapmış E. Chantre bu sondajı tekrarlamış, nihayet Th. Makridi, İstanbul Müzeleri mütehassısı sıfatıyla 1907 de buralarda daha uzun süren bir sıra sondajlar yapmıştır.

Böylece, tam yüz yıldanberi arkeoloji aleminin bildiği Alacahöyükteki çalışmalar hep onun görünen, meydana olan büyük kapısı (cenubundaki) nda akıp gitmişti. Buradaki büyük Sfenkslere, kabartmalara bakarak höyüğün Boğazköy tesiri altında yaşayan ve Milattan önce on birinci asırdan daha eski olmayan bir çağın eseri, olduğu sonucuna varılmıştır.

«Türk Tarih Kurumu» nun hafriyat heyeti höyüğün bir genel planını yapmış, ve onun çevresini iyice inceliyerek Prehistorik Kalın Kaya höyüğünü keşfetmiş, klasik su bendini neşredek kadar gözden geçirmiş ve Çik Hasan köyündeki insanı şaşırtacak kadar mühim olan ve "Mikena çağındaki eserlerle çok yakınlık gösteren öreni tanımış, sonra asıl höyükteki işine devam etmiştir.

Burada, höyüğün e alçak yerinde, boş meydan bularak 18X22 ölçüsünde bir yarım açmıştır. 2.50 metreye kadar Osmanlı ve Bizans eserleri ile diğer karışık parçalar veren bu alanda 3.60 metreden sonra Eti ve eski Eti eserleri, 5.50 metreden sonra eski bakır çağı ve ıhatta 'kalkolitik çağ parçaları bulunmuş, büyük yapı temelleri, çok bol kültür eşyasile birlikte görülmüştür.

Heyetin 5.90 metreden 8 metreye kadar derinlikte ele geçirdiği üç hükümdar mezarında ise bugüne kadar Anadolu'da ve belki de dünyada yapılan hafriyatların hiçbirinde görülmemiş bolluk ve güzellikte altın süsler ve kaplar

çıkması; hele elde edilen bakırdan •< güneş kurslaro>, geyik heykelcikleri, bakır kama veya kılıçlar, gümüş ve altından 'kınlar da gerek san'at bakımından, gerek din ve medeniyet tarihi bakımından eşsiz bir değerde göiillmiştir. Anadolunun ilk medeniyetlerini, onların Mezopotamya, Hindistan, Orta ve Şarki Asya, Kaf- kasya ve Cenubi Rusyanın eski medeniyetleriyle münasebetini ortaya çıkarmak bakımından bu hafriyatın bu yılki verdiği neticeler bile şaşılacak kadar bü- yüküdür.

Heyet bunlardan başka kemikten, fayanstan, kaya billôrundan yapılmı birçok eşya ve avadanlık ile mühürler, höyüğe mahsus kertikli bir çeşit seramik, Ahladrbel, Turova, Alişar, Kültepe seramiklerinin aynı olan bol çanak çömlek bulmuş; Poterne denen yerin kanalizasyon tertibatı olduğunu da meydana çıkar- mıştır. Eserler Ankara'ya getirilmiştir. Hafriyat devam edecektir.

B) Bursadaki hafriyat:

Bir efsane gibi, babadan oğula kalan bir hatıra ile, böyle bir ihbar ile ortaya çıkan Bursadaki hafriyat oradaki müze memurlarının nezaretinde, tlbay- lığın da ilgisile başlamış, sonradan yapılan işleri •gözden ,geçirmeğe yollanan İstanbul Müzeleri Yardirektörü Bay Arif Müfit'in raporile ifadesini bulmuştur.

«Ahmet Vefik Paşa Hastanesi» nin - vaktile Es'ki Saray denilen alanın - altında, yani Bursanın en yüksek yerinde varlığı haber verilen kapı ve duvarın temizlenip açılması işe ,başlanmıştı. Bu yüksek yerin eski «Prusa:» nın akro- polü olması ihtimali içindedir. Dört metre derinliğe kadar inen hafriyatla ele geçen yapı iki kadıdır. Üst kat şimdiki yer yüzünün pek yakınındadır. Burada bir kilisenin abside'ini hatırlatan değirmi bir duvar bulunmuştur.

Bu abside'li yapının altında, bu yapının temel kısımlarına ait olması muh- temel zannedilen bir sıra oda ve koridorlar meydana çıkarılmıştır. Bunlar müs- tatil biçimli, birbirine alçak kapılarla geçilen, Üzerleri toloslarla (voôte) örtülü yerlerdir ki, ,geniş bir salona inmektedirler. Bu büyük salonun da üstü tolosla (voôte) örtülüdür. Bu duruma bakarak bu alt kısmın, yukardaki (kilise olması muhtemel) yapının «nef» ve «narthex» inin altına raslıyan yerler olduğu tah- min olunmaktadır. Ele geçen mimarlık eserleri ço'k iyi bir haldedir. Malzeme olarak: fazlaca kömür tozu ve kiremit kırığı karışmış buhınan koyu toprak ren- ginde iharç ile biçimsiz ufak kalker taşları ve çok yerde kaba tuğlalar kulla- nılmıştır. Kemerlerde, methallerde sonradan onarım izleri görülmüştür.

Oda ve koridorları dolduran topraklar temizlendikçe aralarından bakır para, çanak ve çömlek ve mozayik parçaları bulunmaktadır. Çanak, çömlek arasında çoğu son Roma çağından, sırlı olan, birazı da Bizans çağındandır. Bunlara ve paralara bakarak «abside» li ve koridorlu yapının M. S. dördüncü veya beşinci asırda yapılmış ve Türkler zamanında kullanılmış olduğu zanne- dilmektedir. Paraların üstünde Büyük Konstantin ile haleflerinin adı vardır.

Hafriyat devam edecektir.

*

* *

III. ARKEOLOJİK GEZİLER VE SONDAJLAR

A) Anadolu'nun garp tarafı Arkeoloji araştırmalarına her yerimizden çok kavuştuğu halde, hafriyatlar buralarda hemen daima ıklasik çağların sonuçlarıle bırakılmıştı. Buraların Prehistorik çağı üzerine araştırma yapılmamış gibiydi.

İsveçin Upsala\._ Üniversitesi Profosörlerinden Mr. Axel Waldamar Persson, daha 1929 yılında yaptığı müracaatle AyasLuk-Aydın demiryolunun cenubunda, ille Muğla vilayetinde (yani eski Karyada) (Arap Hisar) yakımlarında bir arke- olojik gezi yaparak hafriyat alanı tesbit etmek istediğini ,bildirmişti.

Yunanistandaki araştırmalarıle ün almış olan Profesör Persson, buralar- daki klasik çağda bile yaşıyan yer adlarının Girit ve eski Yunanistandakilere benzediğini göz önüne alarak Girit veya eski Yunanistan halkının Anadolu'dan giden göçmenler olduğuna inanıyor. Yunanistana şimalden akan göçler, bu Anadolu aslından kopma halkı tekrar Anadolu'ya kaçmağa zorlamıştır. İşte Profesör asıl bu hadisenin belgelerini bulmak ,istiyor.

Gezi programı řu noktalar üzerinde duruyor:

Arabhisar 'köyü (Eski Alabanda)	-	Çine ilçesi
Tepecik (Eski Alında)	-	» » (Demirci köyü yakını)
Hydissos		» »
Narhisar (Eski Labranda)		» »
Ahrköy (Eski Lagina)	-	» » (Milas ilçesi içinde)
Eskihişar (Eski Stratonikeia)		(Milas ilçesi içinde)
Olymnos	-	Milas yakını
Kasossus	,	» »
Mylasa		» »

Profesör ancak 19 - VI - 1935 te gezisine başlıyabilmiştir. Yanında iki genç oğlu (Arkeoloji talebesi...) ile Dr. Hjalmar Larsen bulunuyordu. İzmire gelmiş, oradan Selçuk'a geçerek (Muğla) ya varmışlar, sonra (Eski Hisar) da klasik ,çağ yapıları, eserlerini görmüşlerdir. «Milas» ın çevresindeki ufak tepe- lerde ille şimdiki şehrin 2 Km. doğusunda Genciik tepesinde kısa bir sondaj yapmışlar, açtıkları beş hendekte 2 metre derinlikte klasik parçalardan başka «Myceniens, Minyennes» parçalar ele geçmiştir. Burada bir Prehistorik ören bulunduğunda artık şüphe edilemezdi.

Profesör hafriyatını burada yapmayı kararlaştırmış, 25 - VI - 1935 te ge- zisini bitirmiştir. Hafriyatın 1936 yılında başlaması beklenmektedir.

B) 1932 yılında Alişardaki Amerikan hafriyatın.da misafir gibi çalışan Eti Hiyerogliflerinin çözümlmesi, grameri üzerine yaptığı incelemeler, yazdığı

iki ufak ciltle filoloji aleminin dikkatini çe en İgoace Gelb Lehistanlıdır, fakat Chicago'daki Şark Enstitüsünde üye olarak çalışmaktadır.

Hititoloji bahsinde hemen hemen eşsiz bir çalışma 'tlanı olan *Anadolu-* nun bağrında bulunan Eti anıtları, Eti kitabeleri birkaç bilgin (söz gelimi Messerschmidt, Hrozny, Forrer..) tara'ından Corpus halinde toplanmış, neşredilmişti. Fakat Anadolu'da hemen her yıl yeni eserler bulunmakta, Türkiye mü- zeleri her yıl yeni anıtlarla zenginlemektedir. Kayalar üstünde, örenler arasında tesbit edilen, müzelere kaldırılan bu eserlerin yeni baştan gözden geçirilmesi, yazılması, önce okunmuş olan kitabelerin kontrolü, okunamayanların okunmağa çabalanması, ve en sonra ele ,geçen anıtlar ve eserlerle üstünde bu anıtlar bu- lunan örenlerin bir harita üstünde belli edilmesi... Büyük bir ihtiyaç halini almışn.

Dr. I. Gelb, bu yıl Maarfi Vekillüğinden dilediği müsaade ile bu ihtiyacı önliyecek bir gezi yapmak istemişti. İstanbul, Ankara, Kayseri, Adana, Sivas, Malatya, Maraş, Alpistan, Ulukışla, Mersin, Karaman, Çumra, Aksaray, Avanos müzeleri, beldeleri ve alanlarile bütün Kızılırmak çevresini içine alan bu geziye devletimiz müsaade etmiş, Lehistanlı filolog - Kayseri Müze İşyarı Bay Nuhla birlikte 7 - VI - 1935 te yola çıkmışlardır. 11 - VIII - 1935 ,te ibitmiş bulunan gezi son derece verimli olmuştur. Hele Kayseri . Malatya - Kozan üstünden cenuba inen bir Eti askerlik yolunun keşfi bu gezinin değerli sonucudur. Şim- diye kadar bilinen Eti hiyeroglifli abide ve kayalar arasına Seyhan ilimizin içinde, Ceyhan nehri kıyısındaki «Cadıkız» kayası ile Tohma suyunun kıyısında «Kö- tü Kale» kayası da kanılmış :bulunmaktadır. Dr. Gelb'in çıkaracağı filolojik haritaya büyük bir önem vermek yerindedir.

C) 1933 yılındanberi İtalyan sefareti, Türklerle İtalyanlar arasında bir ilim «Teşriki Mesaisi» yolunda İtalyada beliren arzuyu bildirmekte; arkeoloji bakımından, uzun sürecek bir çalışma için, eski Rados Müze Müdürü Arkeolog Prof. G. Jacobi,'nin seçilmiş bulunduğunu haber vermekte idi.

Bu prensipi Türkiye Devleti benimsediğini bildirince Profesör Jacobi Romadan 14 - VIII - 1935 •tarikhile yazdığı teşekkür mektubunda:

1 - Ankara - Kastamoni - Taşköprü - İnebolu - Barnn ve yakınlarını;

2 - Ankara - Malatya - Fırat vadisi - Nemrut dağı - Gazi Antep ve

yakınlarım;

3 - Niğde ilini;

'''

4 - Yozgat ilbaylığı, ille Alacahöyük, Boğazköy alanJ.a.nm gözden ge- çirmeyi kararlaşrdığım, bu araşnrmalar ve lüzumunda yapılacak kısa sondajlar sonunda bir hafriyat yeri seçileceğini haber vermişti.

Prof. Jacobi, Komiser Selahaddin Kandemir 18 - IX - 1935 te Ankaradao gezisine başlamış 11 - X 1935-te bitirmiştir. Yer yer zengin görüşler, sondajlar, araşnrmalarla önemlenen ibu gezi sonunda Prof. Jacobi Malatya taraflarındaki Samsat Höyüğünün bir hafriyata zemin olabileceğini diişünmektedir.

Ç) Daha 1932 yılında yapnkları müracaatle Garstang, Prof. Larindos, Lake, Black, Fırat salhillerinden Van gölüne kadar yapacakları gezi ile Eti eserlerini aramak istediklerini <bildiriyorlar.

1934 yılında «Krispp Lake» müracaati tekrarlıyor. Verilen müsaade üzerine Amerikalı Richards F. S. Starr, Prof. Krispp Lake, Dr. Robert R. Blake'den ibaret bir heyet toplanıyor. Gayeleri: Efsanevi bir ünü olan ve Asur kralıçası Semiramisin bile fethedemediği söylenen Van kalesinde ve yakınlarında gezi, yoklama yaparak bir hafriyat sahası tesbit etmektedir. Hafriyat sayesinde Vannique ve Urartu denen kavmin aslını ve hayatını öğrenmeyi ummaktadırlar.

Amerika gazetelerinde Türkiye için derin minnet ve takdir hislerinin anlatılmasına vesile olan bu teşebbüs, Mr. Lake'nin hastalığı yüzünden Mr. Blake ve Starr tarafından bu yıl haziran başından itibaren tatbik ediliyor.

Heyet, 14 - VI - 1935 te Yandıdır. Orada kaldıkları on bir gün içinde kale, Toprak kale (ki, 1818 - 1819 da Lehmann Haupt ve Bclık tarafından bu- ralarda araştırma yapılmış, Urartu'lara ait saray, mabet yerleri bulunmuştu.), Akköprü ile, Van gölünün cenubundaki örenlerde, şark tarafındaki Şamram kanalının yatağında, Erciş yanındaki kalecik harabesinde ve höyüklerde araştırmalar, incelemeler yapılmıştır. Heyet Şamram Altı höyüklerinde hafriyat yap- mayı kararlaştırmıştır.

Amerikalı Bilginler 14 - VII • 1935 tarihine doğru dönmüşlerdir.. Ko- mi.,er olarak yanlarında İstanbul Müzelerinden B. Haydar Sümerkan bulunmuştur.

D) Midaion Sondajları:

İstanbuldaki Fransız Arkeoloji Enstitüsü Üyelerinden Mr. Jestin Eskişehir ve Afyon ilbaylıklarındaki Friky mezarları mntakasında gezi ve bazı mnta- kalarda, mezarlarda sondajlar yapmıştır. 14 - X . 1935 ten 24 • X. 1935 tarihine kadar süren bu çok kısa gezide, asıl sondajlar ,bir gün bile sürmemiş ve kesin bir sonuç ta elde edilememiştir. Enstitü bu yoklamaların devamını yeniden istemeğe hazırlanmaktadır.